

Hospitsmafia i Oslo?

Oslo kommune på dypt vann og med forunderlige venner. . .

Utgitt av Rød Valgallianse i Oslo

Hospitsmafia i Oslo?

Utgitt av Rød Valgallianse i Oslo
— september 1983 —

Handwritten text, possibly a signature or name, appearing as a faint, mirrored watermark or bleed-through from the reverse side of the page.

*Oslo kommune betaler gjerne 250 kr. døgnet for hospitsrom til et ektepar, samtidig som kommunen betaler leie for 85 tomme leiligheter på Holmlia.
(Foto: Leif Gabrielsen)*

Forord

Materialet til dette heftet er samla over lang tid av ei arbeidsgruppe i Oslo RV. Gruppas arbeid har vært leda av Erling Folkvord som er medlem i Sosialstyret. Mens andre partier stort sett har unnlatt å gripe inn mot hospitshaienes virksomhet, har RV altså satt seg fore å undersøke sakene sjøl.

Vi la fram en del materiale i Klassekampens Kabel-TV 6. april og reiste saken vedrørende en av hospits-spekulantene i bystyrets møte 20. april.

Ettersom dette ikke har ført til en skikkelig opprydding følger vi nå opp med å legge fram et mer systematisk materiale. Vi oppfordrer leserne til å hjelpe oss med tips og nye opplysninger slik at vi kan komme lenger.

Innledning

I dette heftet vil RV gå inn på en del av boligspekulasjonen i Oslo kommune, en spekulasjonsvirksomhet som til dels er lovlig til dels på kanten av loven og dels direkte ulovlig.

Det gjelder hospitsvirksomheten. Vi har ikke laget en omfattende beskrivelse av dette store markedet i Oslo, men med noen eksempler som vi tror er typiske mener vi at det går an å trekke en del konklusjoner som gjør det viktig å stille følgende spørsmål:

Hvordan kan det ha seg at toppledelsen i Oslo Kommune betaler for ulovlig utleievirksomhet over sosialbudsjettet? Hvorfor vil ikke den kommunale ledelsen gjøre noe for å rydde opp i forholdene når det blir lagt fram dokumentasjon som påviser at hospitseiere har tappet Oslo Kommunes sosialbudsjett for atskillige pengesummer på ulovlig utleie?

De ansvarlige sosialpolitikerne vet også at mange mennesker går til grunn i hospitsmiljøene.

Dette heftet vil vise at noen personer i Oslo blir rike fordi folk ikke har råd til å bo i leiligheter til en leie på 2—3000 kroner måneden. Mange må i stedet flytte til rom som koster fire til fem tusen kroner i måneden, — dvs. på hospits.

Det fins et grått boligmarked i Oslo.

Her opererer advokater, gårdeiere og mer og mindre tvilsomme «forretningsmenn». Her finner du straffedømte pengefolk som prøver seg på nytt. Her finner du advokater som forlengst er ute av advokatforeningen. Kort sagt: Her finner du et sjikt av snyltere.

Disse snylterne lever høyt på bolignøden. De er sjøl ansette borgere. De er en del av Oslos rike overklasse. De hører hjemme i de beste boligstrøk. De møter opp ved de mest celebre anledninger.

Disse snylterne har medhjelpere. Vi skal rette søkelyset på noen som er blitt rike bl.a. fordi de ikke er blitt stoppa av kommunens og statens maktapparat.

Vi skal gi noen svar, men vi må stille flere spørsmål. Det er ikke lett å finne fram i denne jungelen av personkonstellasjoner på Oslos boligmarked. RV har hatt begrensa ressurser og begrensa muligheter, men vi skal love at vi vil følge sakene videre. Og vi håper at det materialet vi legger fram nå kan føre til at flere som vet noe kan kontakte oss.

Dette er ikke et hefte om den formelle kriminaliteten. Riktignok er det noen av de vi omtaler som er blitt dømt. Kanskje fler ville blitt det om det hadde blitt reist tiltalte mot dem. Det vi vil rette søkelyset på er den systematiske utnyttinga av vanlige folks boligmangel. Det meste foregår i såkalte «lovlige former». Grunnen er at lovene gjør at noen få er sikra muligheter til å berike seg.

Dette mener vi rettferdiggjør spørsmålet om det finnes en hospitsmafia i Oslo.

Litt forhistorie

Som utgangspunkt kan vi si at Oslo kommune beskytter hospitsspekulantene. Dette har kommunen gjort i mange år.

I 1974 laga Bjørn Nilsen et program om bolignød og hospitsshaier i Oslo. I programmet kunne han dokumentere at vi var i ferd med å få en spekulasjonsadel i Oslo, — en adel som slår til seg eiendommer, pusser opp, skrur prisene i været og skaper bolignød. I kjølvannet kommer så de som skaffer husvære til folk som faller ut av det vanlige boligmarkedet.

Disse blir ofre for smarte hospitseiere som vet å sko seg. «Godtroenheten og velvilligheten overfor smarte hospitseiere er forbausende stor,» sa Bjørn Nilsen i 1974. Den er ikke blitt mindre med åra.

Dessuten: Ansvarer overfor disse «smarte hospitseierne» er fordelt på så mange ledd og etater at ingen i kommunen ser det som sin plikt å gripe inn. Kontrollen som utføres er i tillegg sporadisk og overfladisk. Det betales store penger for rom som burde vært avstengt. Slik er situasjonen i dag.

I 1974, da Bjørn Nilsen laga sitt program, var Oslo en «arbeiderstyrt» by. Det var EF-mostandens unge og radikale Eldrid Nordbø fra DNA som var kommunalråd for helse- og sosialpolitikk. (Tilsvare Høyres Martha Seim Valeur i dag.) Det var hun som var politisk ansvarlig da hospitsrederen Olaf Thompson med kommunens hjelp fikk utbetalt opp til kr. 50 000 pr. mnd. for mer og mindre ulovlige og tvilsomme «utleieforhold».

Olaf Thompson var en spekulant som ble rik på de husløses nød. Han gikk også til fysiske overgrep, ble tiltalt for legemsfornærmelse mot flere leieboere og fikk en dom på 30 dagers betinga fengsel i Oslo byrett. Men sjøl om han også hadde drevet ulovlig utleievirksomhet gjorde ikke Oslo kommunes ledelse noe for å få han straffa. Kommunens ledelse gjorde heller ikke noe for å rydde opp i utleievirksomheten. Vi må spørre: Hvorfor?

Ett enkelt hospitsrom koster ofte mer enn den leiligheten som du ikke har råd til å skaffe deg. (Foto: Leif Gabrielsen)

Kommunalråd Eldrid Nordbø lovet opprydding. Til Dagbladet sa hun: «Thompsons virksomhet er betenkelig. Vi vil se om saksbehandlingen for slike bevillinger (til hospitsdrift, vår anm.) er tilfredsstillende. Det er tre forskjellige administrasjoner innen kommunen som har noe å si denne forbindelse, og det kan lett oppstå tvil om grensegangene.» (Dagbladet 19. okt. 1973.)

Om vi legger godviljen til, kan vi si det slik: Kanskje var Thompson-saka ei ny erfaring i 1973. APs Eldrid Nordbø visste kanskje ikke bedre. Sosialrådmann Signe Marie Stray Rysdal hadde nettopp tiltrådt. Dessuten: Eldrid Nordbø lovet jo «å se på saksbehandlingen».

Thompson sjøl blei så grundig avslørt av en journalist i Dagbladet at han nærmest måtte rømme byen. Men virksomheten fortsatte. I dag leier han f.eks. ut en av sine eiendommer til Walter Hammond Hurlen. Det gjelder «hospits»-eiendommen i President Harbitz gt. 18. I dag har Thompson ifølge kontrakten en leieinntekt på minst kr. 180 000. Gården eier han fremdeles, — trass i at Grimstad kommune tok pant i eiendommen i 1981. Grunnen er at Thompson hadde en restskatt på nesten en halv million.

Gården kjøpte Thompson for kr. 336 000. Det var i 1967. Han utstedte raskt obligasjoner på over 1,2 millioner kr. mot sikkerhet i gården. De årlige 180 000 kronene er nok ren netto for herr Thompson i dag.

Forhistorie 2

Ei anna forhistorie finner vi i Brannfjellveien 4 og 10. Her etablerte ekteparet Sonny og Alf G. Schjelderup seg i 1935. Det var fru Schjelderup som undertegna festekontrakten med Oslo kommune, — en kontrakt som slo fast at «de husene som oppføres på eiendommen (Brannfjellveien 4) alene må benyttes til familieboelse».

Tinglyst festekontrakt var likevel ikke noe hinder. Utleie til «familieboelse» er langt mindre profitabelt enn hospitsdrift. Hospitsdriften ble derfor snart etablert, — og med god fortjeneste.

Saksdokumentene viser at det har vært rot og uregelmessigheter i tiår etter tiår. Noen ganger er det fru Schjelderup som er innehaver, andre ganger er det ektefellen Alf G. Schjelderup.

En av politirapportene fra 1960-tallet forteller at herr Schjelderup «bor i Brannfjellveien 10, er tidligere straffet flere ganger for overtredelse av prisløven, og bøtelagt, ingen fast inntekt, ingen formue, og forklarer at han tidligere har bestyrt driften for sin kone i Be-ti-fire, (Brannfjellveien 10 og 4, vår anm.) og mener derfor å være skikket til dette.»

Ombygging av stedet skjedde også ulovlig. Påbud fra bygningskontrollen ble suverent satt til side.

Sosialrådmannens skriv fra 1964 er lakonisk i så måte:

«Utleievirksomheten har pågått i atskillige år, dels med og dels uten herbergebevilling. Formannskapet har to ganger avslått søknad om bevilling, men fru Schjelderup fikk etter anke begge ganger bevilling av departementet, dog for kortere tidsrom og på visse vilkår, bl.a. at bevillingen bare omfattet godkjente rom.»

Trass i dette: Ekteparet Schjelderup gjorde like gode penger på de ikke godkjente rommene som på de godkjente. Mildt sagt var virksomheten sjuskete.

Merittlista til en av de bestyrere som ekteparet engasjerte vitner om det: I 1952 fikk hun en dom på 60 dagers fengsel for underslag. I 1956 fikk hun en dom for overtredelse av tolloven, i 1958 en dom etter løsgjengerloven og i 1960 fikk hun en dom på fengsel i 2 år for underslag. Politiets konklusjon var at «man er i tvil om hun er skikket til å bestyre herberget».

Oslo formannskap tok ikke hensyn til politiets tvil. Bevilling ble gitt. Virksomheten fortsatte. Advokat Øistein Sverre, mangeårig formann eller sekretær i Oslo Hospitseierforening var energisk forsvarsadvokat for ekteparet Schjelderup. Han var også etterspurt når han trengtes som brevskriver til ulike etater i kommunen.

Ingen har undersøkt hva familien Schjelderup tjente på virksomheten. Ingen vet hva de tjente på lovlig eller på ulovlig vis.

Så langt kan vi altså slå fast:

For ti år sida lovte den politiske ansvarlige at det skulle bli rydda opp.

Forskjellige former for snusket virksomhet i hospitsbransjen har vært kjent i lang, lang tid både for den politiske og administrative toppledelsen, — uten at noen føler seg kallet til å gripe drastisk inn.

Tilfellet

Betzy Dorthea Moscen Hansen

Betzy Dorthea Moscen Hansen er en annen av dem som har fått ut svært store penger fra kommunenes sosialbudsjett.

NORDAHL BRUUNS GT. 9

Alt tidlig på 1970-tallet kom hun på kant med loven og kontrollmyndighetene. Hun ble pålagt å slutte med ulovlig utleievirksomhet i Nordahl Bruuns gt. 9. Der drev hun noe hun kalte «Alfa Pensjon». Til slutt ble hun dømt for virksomheten. Da leide hun ut bygningen til Nyland Vest for en periode.

Seinere etablerte hun seg med nytt hospits i en eiendom i Ottar Birthings gt. 9, — «Astra Pensjon» var firmanavnet. Hun starta friskt opp i 1975, — uten noen form for tillatelse. Etter en tid forsøkte politiet å stoppe henne. Hun ble dømt for ulovlig utleievirksomhet. Likevel fortsatte hun ufortrødent videre. I fjor, i 1982 fikk hun en ny dom for ulovlig utleie. Heller ikke denne gangen lot hun seg stoppe.

SOSIALRÅDMANN SOM VIKTIGSTE KUNDE

Hele tida var det Oslo Kommune ved Sosialrådmannen som var hennes viktigste kunde. Det har aldri etter 1975 vært noen form for lovlig utleievirksomhet i denne gården. Dette har vært godt kjent for sosialrådmannen såvel som for toppolitikere i Oslo Kommune. Likevel har utleievirksomheten fortsatt. Hele to millioner fikk Betzy Hansen utbetalt over sosialbudsjettet. Det var RVs oppvask som satte en stopper for disse utbetalingene i mars i år.

I begge byrettsdommene mot Betzy Hansen går det fram at hun har brutt loven med overlegg.

Nå skulle en kanskje tro at kommunens ledelse følte seg beskjemmet. Nå skulle en tru at det ble oppvask, at det blei klarlagt hva slags trafikk kommunen var med på å finansiere. Men nei. Sosialrådmannens pressemelding den 8. april 1983 viser at hun ville vurdere å få det ulovlige hospiset omklassifisert til hybelhus. For, som Eldrid Nordbø sa 10 år tidligere: «Hybelhus har vi enda mindre kontroll med, siden de ikke er avhengige av bevilling . . .»

Betzy Dorthea Moscen Hansen har en fargerik merittliste. Hun bor i en luksurvilla i Kristinelundveien 20, og der har det skjedd litt av hvert. Hun har bl.a. drevet utleie til entreprenørfirmaer som angivelig har losjert inn utenlandske gjestearbeidere. Hun har leid ut ulovlig til et oljeselskap fra Houston i Texas. Som motytelse for denne ulovlige leiekontrakten fikk hun for øvrig et såpass stort lån at hun klarte å gjøre opp gammel skattegjeld. Denne skattegjelda ville ellers ført til konkurs og sammenbrudd for det vesle imperiet hennes.

Betzy Hansen driver også aktiv markedsføring i utenlandske publikasjoner. I 1980-utgaven av Frommers velkjente bok «Scandinavia on 20 dollars a day» finner vi både det ulovlige Astra Pensjon, luksurvillaen i Kristinelundveien og til og med Alfa Pensjon i Nordahl Bruuns gt. 9.

Etter det RV får opplyst, fortsetter utleievirksomheten trass i den siste byrettsdommen fra 1982.

Betzy Hansen kunne ikke drevet sin lønnsomme og ulovlige virksomhet fra 1975—83 uten at Oslo kommune hadde stått henne bi. Det gjelder ikke bare sosialsjef og sosialrådmann. Formannskapetets medlemmer ble orientert om sosialkontorets ulovlige bruk av stedet i 1979, men de gadd tydeligvis ikke å gjøre noe med det.

INTERPELLASJON

I en interpellasjon i bystyremøtet den 20. april i år retta RVs Ellen Pedersen søkelyset på dette:

«Har noen av Formannskapetets medlemmer siden 1979, gjort noe for å få Sosialrådmann Signe Marie Stray Ryssdal eller sosialsjef Marit Moe til å slutte å bruke hospiset?»

Ingen, verken Albert Nordengen (H), Martha Seim Valeur (H), Per Høibråten (KrF), Per Eggum Mauseth (SV), Peter N. Myhre (FrP) m.fl. svarte på spørsmålet.

Den som kom nærmest var SVs Per Eggum Mauseth, som nøyde seg med å si at RVs arbeid med saka «nærmer seg personhets». I tillegg slo ha klokt fast at «det politiske ansvaret for dette er det som til sjuende og sist er det mest interessante hvis en skal bringe verden framover». Og det var jo nettopp *det* ansvaret vi kunne fått klarlagt hvis i alle fall et Formannskapsmedlem hadde våga svare.

Når det gjelder tilfellet Betzy Hansen, kan det også være verdt å nevne at hun i likhet med ekteparet Schjelderup benytter seg av advokat Øistein Sverre.

Nye herrer til Be-Ti-Fire

Brannfjellveien 10 og 4 blir kalt Be-Ti-Fire. Ekteparet Schjelderup trakk seg ut av denne eiendommen i 1979. De solgte hele greia til et selskap som hadde navnet HOF A/S. Bak dette navnet finner vi herrene Ole Bjørn Finckenhagen og Halvor Bache Halvorsen. Sistnevnte var tidligere medlem av advokatforeningen, mens Ole Bjørn Finckenhagen har drevet en rekke selskaper.

Disse to spekulantene starta også opp uten å satse fem øre av egen lomme. Hele kjøpesummen ble finansiert ved lån. To år seinere, i januar, 1981 solgte de hele sin hospitsvirksomhet videre med en fortjeneste på 1 million kroner.

Kjøper denne gangen var selskapet R.O.M. A/S, og bak dette finner vi først og fremst forretningsmannen Nils Riise.

HOF fikk for øvrig ingen lang historie. Få måneder etter at Be-Ti-Fire var solgt til milliongevinst ble HOF tatt under behandling av Skifteretten som konkursbo.

Det bostyret som ble oppnevnt, klarte ikke å finne noen troverdig forklaring på konkursen. Kort sagt, de fant ikke ut hvor det var blitt av pengene. Det var ikke så merkelig, for regnskapsførselen var så hårreisende mangelfull at revisoren hadde trukket seg allerede to-tre måneder etter at Be-Ti-Fire ble kjøpt i 1979.

Bostyret hadde likevel en teori på konkursen, nemlig: «tap på . . . irregulære uttak av firmaet». Og tilføyde: «På grunn av mangelfulle regnskaper er det ikke mulig å ha en sikker formening om konkursårsaken. Ut fra de foreliggende opplysninger ser det ut til at selskapets driftsresultater og salgsinntekter skulle ha vært tilstrekkelige til å dekke alle utgifter.»

En av mennene bak HOF og konkursen er for øvrig i gang med ny hospitsvirksomhet.

Herrene Finckenhagen og Bache Halvorsen gjorde lønnsomme forretninger med Flyktningerådet før den uforklarlige og beleilige konkursen. I 1980 kjøpte Bache Halvorsen Næss Pensjonat i Hegdehaugsveien 23. Dessuten ordna han en utrolig lønnsom leieavtale med Flyktningerådet. Ifølge velinformerte kilder, kunne ikke kompanjongene hans skjønne hvordan Flyktningerådets folk kunne være villig til å gå inn på en sånn kontrakt... Bache Halvorsen skulle imidlertid ikke *drive* pensjonat eller hospits denne gangen. Han solgte både Næss Pensjonat og leiekontrakten til Nils Riise.

Fra 28. sptil 1980 inngikk Flyktningerådet leieavtale som gjaldt Be-Ti-Fire. Fra Flyktningerådets side ble kontraktsforhandlingene ført av Jan Løvdal som også undertegnet kontrakten. Allerede et par dager etter sa Flyktningerådets distriktskontor fra at utleier ikke oppfylte leiekontrakten. Dette ble gjen tatt senere.

I februar 1981 ba distriktskontoret om at leieforholdet måtte sies opp, fordi de ikke lenger hadde bruk for Be-Ti-Fire. Men ingenting skjedde. Dvs. at leieforholdet fortsatte, at leie ble betalt, men at Flyktningerådet *ikke brukte Be-Ti-Fire i det hele tatt*.

Ja, kontrakten var faktisk blitt fornya selv om distriktskontoret hadde sagt fra at de ikke trengte stedet! I november 1981 skriver representanter for de ansatte ved Flyktningerådet at det er «uklart om det fremdeles betales leie». Og i april 1982 skriver det oppnevnte bostyret for HOFs konkurs at «pensjonatet har i den senere tid vært utleiet til Det Norske Flyktningeråd».

Det som ihvertfall er åpenbart er følgende: Flyktningerådets boligsjef opprettholdt leieforholdet selv om utleier ikke oppfylte sin del av avtalen. Attpåtil ble leieavtalen forlenga etter at Flyktningerådet ikke lenger trengte Be-Ti-Fire. Det er også klart at dette har fortsatt helt uavhengig av at HOF gikk konkurs og at ROM A/S tok over. Det var Nils Riise som innkasserte tomgangsleien.

Hvor store penger henholdsvis HOF og ROM totalt har fått ut av Flyktningerådet vet vi foreløpig ikke. Men i en del av den perioden stedet ikke ble brukt, dreier det seg trolig om 15 000 kr. pr. mnd.

Virksomheten ved Næss Pensjonat viser den samme overlappinga mellom selskaper og personer. Flyktningerådets kontraktsforhandlinger er ført av Jan Løvdal. Leiekontrakten er inngått med HOF A/S, mens Oslo distriktskontor fikk beskjed om at alle henvendelser vedrørende driften skulle rettes til ROM A/S. Og det var de samme uklarheter og mangler vedrørende sanitære forhold, oppussing m.v.

TRE RASKE MILLIONER

Det var grenser for hvorlenge det gikk å «leie ut» og få betalt for lokaler som Flyktningerådet ikke brukte. Dermed ble de husløse som søkte hjelp ved oslos sosialkontorer, ei interessant inntektskilde for forretningsmannen Nils Riise bak ROM A/S.

Riktignok hadde han ikke søkt om herbergebevilling for å drive Be-Ti-Fire. Men som en vil se av forhistoria har slikt aldri vært noen hindring på denne adressen.

Samarbeidet med Oslo kommune gikk strålende.

I 1981 fikk ROM utbetalt 1 140 000 kr. fra Sosialavdelinga i Oslo kommune. Året etter ble ny rekord med hele 1 884 000. Blant de hospitser Oslo kommune bruker, er det ingen andre som kommer opp i tilnærmelsesvis samme klasse. Ut fra priser som er oppgitt må ca. 40 av de 52 sengene ha vært utleid til sosialetaten hvert eneste døgn i 1982. Til gjengjeld har ikke firmaet ROM A/S nevneverdige inntekter som skal beskattes. I 1981 betalte de skatt av ei inntekt på 20 000 ifølge skattelikninga.

Den statsautoriserte revisoren i firma ROM A/S trakk seg 11. april 1983.

Revisorens retrett fra ROM A/S skjedde for øvrig bare dager etter at RV hadde begynt å rulle opp en del av den tvilsomme hospitsvirksomheten gjennom en sending på Klassekampens Kabel-TV.

Også finansrådmannens kontorsjef ble betenkt da RV gjorde han oppmerksom på hvor store penger kommunen hadde betalt ut til en hospitseier som drev uten bevilling, og såvel Sosialrådmann som sosialsjef fikk sporenstreks pålegg om å stanse kommunens bruk av stedet.

Men over tre millioner var jo alt utbetalt, og det var ikke så lett å trekke seg ut. Det hele ble ordna med at Nils Riise ble bedt om å søke om bevilling, og så fikk han det, etter vedtak i Bevillingsnemnd og formannskap.

Dalsbergstien 3. – Å kjøpe en gård uten å ha penger

To av de advokatene som opererer på flere av Oslos boligmarkeder heter Tor Lauritsen og Einar Wellén. For en del år siden var de kompanjonger og ledet bl.a. et selskap, Andstor, var eid av Andresens Bank og Storebrand.

Mens de var kompanjonger kjøpte de gården Dalsbergstien 3. Den kosta 1,2 mill. kr. som de skaffa til veie ved å skrive ut en obligasjon pålydende 1,5 mill. kr. Dermed var de med to pennestrøk blitt en gård + 300 000 kr. rikere.

Når gården er kjøpt, må det gjøres penger på den. De to finner raskt ut at det enkleste er å overlate problemene med butikkdrift til kommunen, og nøye seg med fortjenesten sjøl. Man inngår dermed en leiekontrakt med Oslo kommunes boligetat som skal bruke huset til hybelhus for innvandrere. Samtidig kjøper også Oslo kommune en obligasjon i gården, som tilfeldigvis er pålydende 1,2 mill. kr.

Resultatet er altså at advokat Wellén (kompanjong Lauritsen er ute av bildet igjen) sitter som gårdeier med faste leieinntekter pluss at Oslo kommune har kjøpt en obligasjon som nokså nøyaktig tilsvare hele gårdens kjøpesum.

Senere er det blitt utstedt noen obligasjoner til, slik at obligasjonssummen som Wellen har fått ut av eiendommen nå er på rundt 4 millioner. Og leiekontrakten med Oslo kommune er avvikla, et forsøk på å få til nye leiekontrakt med Flyktningerådet mislyktes (!) og gården er nå akkurat ferdig oppussa og skal trolig tas i bruk som hospits eller kanskje hybelhus.

Nils Riises firma ROM A/S oppgir for øvrig sin forretningsadresse til Dalsbergstien 3...

Hva gjør Oslo kommune?

I dag er det stadig flere som ikke klarer utgiftene til en vanlig leilighet. Hospitshaiene har fått et utvida marked å arbeide på. Stadig fler blir tvunget til å bo på sosialetatens regning, i små, sjuskete rom som kan koste mer enn den leiligheten de ikke hadde råd til å bo i.

Ei opptelling våren 1979 viste at 169 husstander var innlosjert på hospits der Oslos sosialetat betalte leia. To år seinere var tallet økt til 175. Våren 1982 bodde hele 213 husstander på hospits. Det siste tallet fra 1983 viser at hele 254 husstander må friste hospitstilværelsen på kommunens regning. Tar vi tallene for enkeltpersoner, så viser de en lignende utvikling:

15/2 1981: 223 personer

25/3—1982: 261 personer

15/3—1983: 295 personer

*Ved siste opptelling fant Oslo kommune ut at 223 enslige personer var innlosjert i hospitser for kommunens regning. Tallet øker jevnt.
(Foto: Leif Gabrielsen)*

Det blir også flere som får hospits som varig bosted. I 1981 var det bare 26 personer som hadde bodd mer enn 1 år på hospits. I 1983 er tallet økt til hele 43. Og dette er vel og merke bare de som bor på hospits på kommunens regning. Alle de som på en eller annen måte klarer å betale sjøl, har vi ingen oversikt over. Oslo kommunes utgifter til hospitsleie vil i år trolig bli mellom 9 og 10 millioner kr.

Sosialkontorets kommentar er slik: «I enkelte tilfeller vil kortsiktig plassering i hospits eller pensjonat være en riktig og nødvendig løsning for klienter med akutte boligproblemer. Langtidsplassering er mer problematisk, og sannsynligvis verken faglig eller økonomisk fornuftig.»

Likevel sørger stat og kommune for at fler og fler blir boende lenger og lenger på hospitsene. Og hospitshaiene blir stadig rikere.

Mange en sosialarbeider og mang en kommunal saksbehandler fortviles over å måtte være med på å opprettholde et slikt system.

3,8 millioner for 85 tomme leiligheter

Nå opplyser boligetaten at Oslo kommune betaler utgifter til 85 tomme leiligheter på Holmlia. Det utgjør 3,8 millioner kroner på årsbasis. Leiligheter som ingen av de husløse har råd til å flytte inn i.

Samtidig bruker Oslo kommunes sosialetat over trekvart million kr. pr. måned på å betale hospitsleie for over 250 husstander.

En husløs hospitsboer forteller om Oslo kommunes praksis i et åpent brev i Klassekampen 27.9.83. Hun hadde fått tilsagn på kommunalt lån til ei familieleilighet for en pris inntil 150 000. Hun fant omsider en leilighet for seg og familien. Den kosta 175 000, og hun klarte å få lånt de siste 25 000 privat. Dermed skulle alt være bra, hun skulle slippe å belaste kommunen med flere hospitsregninger?

Men nei, for Oslos Sosialutvalg sier klart og tydelig nei. De hadde bestemt at hun ikke skulle få lov å kjøpe dyrere leilighet enn 150 000 kr. At hun klarer å få lånt det oveskytende beløpet, ser de elegant bort fra. Det er politikerne i Sosialutvalgets som skal betemme hvor kostbar leilighet hun skal få lov til å kjøpe. Dermed nekter de henne å få også det kommunale lånet hun var lovt.

«Godtroenheten»

Det er kommunen som gir hospitseierne bevilling til å drive hospits. Og det er samme kommune som lar dem drive på år etter år uten bevilling. Man godtar at virksomheten foregår «dels med og dels uten herbergebevilling» som Sosialrådmann Cappelen skrev for snart 20 år siden. Man lover å rydde opp, som den unge DNA-politikerens Eldrid Nordbø gjorde for 10 år siden.

RVs opprulling av Astra-saken og tilfellet Betzy Hansen førte til en viss aktivitet fra kommunens topledelse. Finansrådmannen trådte til i bystyret og forklarte at absolutt ingen hadde noe personlig ansvar for de feilaktige millionutbetalingene som var skjedd.

Og kommunalråd Martha Seim Valeur (H) gjorde noen forlegne pliktøvelser fra bystyrets talerstol og lovate nok en gang at alt skulle bli ganske bra, hvis det var opp til henne. Og hun forsikret at hun var svært opptatt av problemene. Etter dette har hun satt ned ei arbeidsgruppe...

Et par av Sosialadministrasjonens bortforklaringer fortjener å bli gjengitt. Bygningskontrollen påviste i 1978 at Sosialrådmannen hadde gitt dem direkte uriktige opplysninger om i hvor stor utstrekning sosialetaten brukte et ulovlig hospits. Sosialrådmannen skrev da tilbake og innrømmet at «det er følgelig ikke dekning for vår opplysning om at stedet bare er minimalt benyttet. Sosialrådmannen beklager dette». — Og etter at det var skrevet fortsatte utbetalingene til Betzy Dorthea Moscen Hansen i samme tempo som før. . .

Sosialsjef Marit Moe valgte en annen forklaringsmetode. Hun sa at når hospitseieren frambyr sine tjenester, da må Sosialkontoret ha lov å regne med at bevillinger og slike ting er i orden. Et eksempel på det Bjørn Nilsen kalte utrolig godtroenhet i 1974?

Kontrollvirksomheten fortjener også en kommentar. Etter flere år med bemanningsproblemer, ble Sosialsentralens tidligere leder, høsten 1982 satt til å sjekke hospitsvirksomheten. Dette spesialoppdraget avfødte et fåtall rapporter og intet mer.

Til sammenlikning kan vi nevne at en annen storby, København har en egen avdeling innafor politiet som kontrollerer restaurant- og hospitsbevillinger.

I Oslo kommune har en omsider fått oppretta *ei* stilling for dette formålet. Det skjedde først nylig.

Noen av trådene

Det finnes en spesiell type bolighaier som har spesialisert seg på å utnytte kommunale og statlige etater. Hvor stort omfanget er, kjenner vi foreløpig ikke til. Kanskje finnes det en hospitsenes «Godfather», men sannsynligvis er det flere som konkurrerer innbyrdes, også blant de ukjente bakmennene, og deres navn og antall er foreløpig ukjent. RV er interessert i opplysninger som kan gi oversikt over hvem de er og hvilke personer de samarbeider med.

Noen mener at deler av denne virksomheten også brukes til å «hvitvaske» penger som skriver seg fra organisert kriminalitet. Det som ihvertfall er sikker er at store summer er i omløp.

Vi skal beskrive noen av de «trådene» som vi har funnet:

— Sosialetatens politiske og administrative ledelse gjorde ikke noe for å rydde opp etter Thompsonsaka i 1973. De av Betzy Hansens meritter som RVs bystyregruppe avslørte våren 1983 er av akkurat samme slag. Vi spør: Hvorfor rydder de ikke opp? Det må finnes en forklaring.

— Flyktningerådets ledelse med tidligere statsråd Ruth Ryste våget ikke å ta en full konfrontasjon med flyktningerådets boligsjef Jan Løvdal, til tross for alle de merkelige sidene ved hans virksomhet. Vi spør: Hvorfor våget ikke Ruth Ryste å rydde opp? Frykta hun at eget ansvar skulle bli avdekka? Hvem beskytter hvem i statsadministrasjonen?

— Det er delvis de samme pesonene som går igjen i tvilsomme forretninger med både Flyktningerådet og Oslos sosialetat. Og det er de samme adressene. Vi nevner Be-Ti-Fire, Næss Pensjonat og Dalsbergstien 21.

Halvor Bache Halvorsen er *en* av gjengangerne. Han ordna den forunderlig gode kontrakten mellom Næss Pensjonat og Flyktningerådet, han var med på den uforklarlige konkursen i HOF A/S og høsten 1982 startet han ny hospitsvirksomhet med firmanavnet Bislet Bed & Breakfast i Dalsbergstien 21 som tidligere hadde vært lønnsomt utleid til Flyktningerådet.

— Tøyengårdene A/S klarte ifølge en offentlig rapport å tappe Flyktningerådet for omtrent en halv million kroner i 1981. Mens dette foregikk kom forretningsmannen Nils Riise inn og kjøpte A/S Tøyengårdene, sammen med noen kompanjonger. I den striden som oppsto om eiendomsretten til leiegårdene på Tøyen var det Einar Wellén som var Nils Riises advokat. Og samme Wellén er også advokat for Jan Løvdal, Flyktningerådets boligsjef som trolig må bære ansvaret for at den halve millionen ble utbetalt til et rent svindelforetakende. Denne saken skal avgjøres endelig i Lagmannsretten, men de fleste anser de 500 000 som tapt.

— Selskapene HOF og ROM er så nært knyttet til hverandre at det er vanskelig å finne ut hva som er hva. Halvor Bache Halvorsen (som utgjorde minst halvparten av HOF) solgte f.eks. Næss Pensjonat og den feite kontrakten med Flyktningerådet til Riise (som utgjorde og utgjør minst halvparten av ROM). Dette salget ble tydeligvis avtalt før salget av Be-Ti-Fire til ROM og i god tid før den uforklarlige konkursen i HOF. Og som nevnt har altså Bache-Halvorsen nå starta ny hospitsvirksomhet i en gård som eies av Einar Welléns tidligere advokatkompanjong.

Vi kunne trukket inn flere personer og flere selskaper, men stopper her, fordi disse eksemplene er nok til å vise hvordan det sjongleres med firmabetegnelser, kjøp og salg av eiendom, konkurser og obligasjoner og pussige transaksjoner.

Hvem er Wellén?

Ett navn går stadig igjen i forbindelse med disse hospitsene. Det er Høyesterettsadvokat Einar Wellén.

Vi kan liste opp:

Flyktningerådets tidligere boligsjef, Jan Løvdal er Wellén-klient.

Forretningsmannen Nils Riise (med ROM og Tøyengårdene) som har hatt så stort hell i forretninger med såvel Oslo kommune som Flyktningerådet er en annen.

Wellén er sjøl medeier i Dalsbergstien 3, en gård han kjøpte uten kontaktuttlegg, og som han seinere synes å ha leid ut svært gunstig til kommunens boligetat.

Welléns tidligere (og nåværende?) kompanjong, Tor Lauritsen eier Dalsbergstien 21 som tidligere var leid ut til Flyktningerådet (etter avtale med Wellén-klient Løvdal) og som nå leies ut til den driftige Halvor Bache Halvorsen.

Vi har ikke noe i mot at en advokat har klienter.

Vi kan også forstå at folk som Løvdal og Riise trenger en dyktig advokat.

Det er heller ikke noe galt i at en advokat er heldig og klarer å skaffe seg en god inntekt.

Det er heller ikke noe galt i at en slik mann har god kontakt og nære forbindelser med toppsjiktet innenfor kommunen.

Det er som sagt ikke noe merkelig. Det er en vanlig kapitalistisk hverdag. Det er også kapitalistisk hverdag når en høyesterettsadvokat som Wellén fra beste vestkant med største selvfølgelighet opptrer på steder som Bestum Tennisklubb og er å finne i de beste kretser i norsk borgerskap.

Det forbauser oss derfor ikke når vi leser i Aftenposten at hele byens far Albert Nordengen ble hyllet på storslått vis på sin 60-årsdag, og at Einar Wellén ikke bare var til stede — Einar Wellén spilte tvert i mot en sentral rolle: «Venneaftenes hovedtale var imidlertid betrodd Einar Wellén, også bidragsyter til Minneboken i anledning av dagen.» (Aftenposten)

Og vi skal la deg få del i hvordan Einar Wellén i Minneboken gir en dypt menneskelig og hjertevarm skildring av hvordan vennskapet ble skapt og vidretuviklet mellom disse to menn, som hver på sin måte har betydd så mye for byen vår:

«Min forunderlige venn.

For ufattelig mange år siden møttes to unge menn — banksjefen og advokaten — på hver sin side av forhandlingsbordet. Det sto om meget, syntes vi begge. Men kampen ble kort og mild. Vi ble venner over bordet, og har siden forstatt å være hva herr jubilanten kaller 'ordentlige venner'.

Det var i Sparekassingsbanken det skjedde. I 2. etasje, i et lite glassbur, ikke langt unna bankens siste registrerte anskaffelse — kakkellovnen fra århundreskiftet —, der satt min vordende venn. Den unge advokat syntes det var et noe tarvelig krypinn for en banksjef. Det viste seg at det var han da heller ikke. Han bare virket sånn.

Selvsagt ble han banksjef da tidens fylde kom. Selvsagt ble han en fremragende banksjef. Ingen forundret seg over det. Han var blinket ut til den jobben forlengst. Hvem som blinket ham ut, vet ingen. Det var bare sånn.

Men han var blinket ut til mere enn det. Politiker sto det på destinasjonen, et vordende lederemne. Ja endog kandidat til ordfører i egen by! Hvem i alle verden hadde ansvaret for denne blinkingen? Ingen vet det. Det bare var sånn.» (Side 34 i Minneboken til Albert Nordengens 60-årsdag.)

Det er ikke noe påfallende i dette. Framtredende politikere, framtredende forretningsmenn finner gjensidig glede i hverandres selskap. Dette er en del av kapitalismens hverdag. På samme måte som det i de kretser er naturlig at Høyres gruppeleder i bystyret, Hans Svelland, verken betaler inntektsskatt eller formueskatt av sin kommunale gasje på 270 000 kroner.

Flyktningerådet hjelper Betzy Hansen

Betzy Hansen ble i begynnelsen av 70-tallet dømt for ulovlig hospitsvirksomhet. Men fortsatte å leie ut til Nyland Vest. I juni 1978 trakk Nyland seg ut, og forholdene var av slik art at Nyland Verksted fant det riktig å sende melding til Oslo Politikammer om at etter 30.6.78 var det Betzy Hansen selv som var ansvarlig for stedet. Hun planla da å starte vanlig hospits igjen, og sendte inn en søknad om herbergebevilling med en av sine nevøer oppgitt som bestyrer.

Den søknaden ble det aldri nødvendig å ferdigbehandle, for Flyktningerådet dukka opp. Såvidt vi kan skjønne med tidligere statsråd Ruth Ryste som øverste ansvarlige.

Gården var riktignok falleferdig, nærmest for ei rønne å regne. Og Betzy Hansen hadde allerede tatt ut 916 000 kr. av eiendommen gjennom et nett av obligasjoer. Men for å innkvartere flyktninger fra den 3. verden var dette ingen hindring. Det ble inngått leieavtale mellom Betzy Hansens sønn og Flyktningerådet f.o.m. 1.7.1978.

Og det ble snart utbetalt flere penger. Den første obligasjonen fra Betzy Hansen til Det Norske Flyktningeråd er tinglyst allerede 18. juli 1978 og den lød på 275 000. Så hundretusnene rullet raskt. To måneder senere måtte også viseformann Hans Høegh i Flyktningerådet slå fast at forholdene i Nordahl Bruuns gt. 9 var dårlige at Helserådet kunne tenkes å stenge huset hva dag som helst. Men ingenting ble gjort.

I løpet av 1979 er det tinglyst nye obligasjoner på i alt 421 000 kroner. Og så sent som 1. august 1980 heter det i et brev til Flyktningerådets administrasjon at «intet er hittil gjort i Nordahl Bruuns gt.».

Først i november 1980, nesten to og et halvt år etter at leiekontrakten er inngått og etter at det nå er utbetalt 750 000 kroner i obligasjoner, blir det innhenta kostnadsoverslag på oppussing.

På dette tidspunktet trodde både Flyktningerådets distriktskontor og personalet ved mottakssentralen i Nordahl Bruuns gt. 9 at alle økonomiske forhold vedrørende oppussinga var ordna. Da springer en ny bombe: I et møte 27.1.81 opplyser Flyktningerådets boligsjef Jan Løvdal at ingen økonomiske forhold rundt oppussinga er klarert. Ikke er det satt av midler på budsjettet, ikke er gårdeier informert, osv.

Noen måneder seinere var forholda så ille at direktør Ryste måtte plassere flyktninger på hotell, fordi mottakssentralen var absolutt ubrukbar.

Etter dette ble det fortsatt mye rot, før oppussing omsider ble igangsatt på Flyktningerådets regning. Og regninga beløp seg til 693 000. Det hører med til historia at jobben ble satt bort til firmaet Jensen-Bygg — som Flyktningerådets boligsjef tydeligvis hadde en spesiell forkjærlighet for. En konsulentrapport fra OPAK høsten 1982 setter et naturlig punktum ved å slå fast at mye av oppussingsarbeidet attpåtil er dårlig utført.

Fasit av dette blir i hvert fall følgende:

— Betzy Hansen slapp å starte hospitsdrift i egen regi sommeren 1978. Hun og hennes sønn fikk en sikker inntekt gjennom en langsiktig leieavtale med Flyktningerådet. At gården var forfallen og helsefarlig var ingen hindring. Av en eller annen grunn har Flyktningerådet etter hvert også kjøpt obligasjoner for 750 000 i den forfalne gården, foruten at den etterhvert ble oppussa for 693 000 av et firma som Flyktningerådet brukte urimelig mye, og som dessuten gjorde dårlig arbeid.

*De som ikke har prøvd hospitallivet, vet ikke hva det dreier seg om.
(Foto: Leif Gabrielsen)*

Rød Valgallianse krever opprydding

I 1973 lovt DNAs radikale sosialpolitikker Eldrid Nordbø at det skulle bli rydda opp i kommunens samarbeide mde hospitshaiene. Men ingenting skjedde, hverken da eller i 1976 da Høyre overtok ledelsen. Kommunen har fortsatt å hjelpe forskjellige slags gårdeiere og forretningsfolk som gjør seg rike på de husløses nød.

RV krever full stans i kommuneledelsens samarbeid med hospitshaiene. I den grad det trengs hospitser som bolig for husløse, må kommunen overta dem og drive dem sjøl.

I dag betaler kommunen husleie for 85 tomme leiligheter på Holmlia. Det betyr utgifter på 3—4 millioner pr. år. En sentral tjenestemann i boligataten uttaler at de husløse neppe vil passe inn i bomiljøet. Derfor bør de heller forbli husløse.

RV krever at husløse får flytte inn i de tomme leilighetene som kommunen betaler husleie for. (Sjøsagt unntatt den reserven som trengs i tilfelle brann o.l.)

Brukbare boliger rives i stort omfang i Oslo. Akkurat nå har en gruppe ungdommer okkupert den fullt brukbare gården i Ullevålsveien 102 som kommunen ønsker å rive.

RV krever stans i rivinga av brukbare boliger.

Kommunen har lovhjemmel til å bestemme at boligsøkere skal flytte inn i tomme leiligheter hos private gårdeiere. Flere hundre leiligheter står tomme. Men boligformidlingsnemnda bruker ikke denne tvangsbestemmelsen. Det er tydeligvis viktigst å la boligspekulantene opptre slik det passer dem selv aller best.

RV krever at boligsøkere og husløse får flytte inn i tomme leiligheter i private leiegårder. Boligformidlingsnemnda må straks ta i bruk lovhjemmelen som gjør det mulig å bestemme dette.

LEGG PRESS PÅ KOMMUNEN

De husløse er ei svak gruppe. Hospitshaiene og boligspekulantene er sterke. Dessuten står kommunenes maktapparat på deres side. Vi håper at materialet som er lagt fram i dette heftet fører til økt oppslutning om de krava vi har nevnt. Rød Valgallianse skal for sin del fortsette å slåss for disse sakene i de kommunale utvalg og komiteer der vi kommer til.

Men dette vil hjelpe lite hvis det ikke kommer sterke reaksjoner fra fagforeninger, beboerforeninger og andre lag, organisasjoner og enkeltpersoner som vil støtte boligsøkere og husløse mot bolighaienes virksomhet.

Hospitshaienes virksomhet må stoppes.

Kommunens ledelse har dels vist seg udugelig og dels vist en helt påfallende passivitet.

Det trengs opprydding i kommunale korridorer, kontorer, komiteer og utvalg. Det trengs et hardt og langvarig press. De husløse trenger din støtte.

Etterord

Med en representant i Oslo bystyre, har RV i Oslo vært representert i Sosialstyret, sosialomsorgsnemnda og et distriktssosialutvalg.

RV har hatt ei bystyregruppe på 1 representant og tre vararepresentanter.

Dersom RV får inn to representanter i bystyret, vil vi i tillegg til de to og deres 4 vararepresentanter også ha krav på å komme inn i flere av de kommunale utvalgene:

RV krever da å komme inn i Boligutvalget, Skolestyret og Helse- og sjukehusutvalget.

En stemme på RV er derfor en stemme for videre opprydding i kommunale korridorer, kontorer, utvalg og komiteer.

Stem RV i år.

HVA KOSTER DET?

Et enkeltrom på Be-Ti-Fire (ROM A/S) kosta 158 kroner pr. døgn i februar 1983. Et dobbeltrom kosta 250 kroner. Dette er som kjent det hospisset kommunen bruker aller mest. Og det gir boutgifter på nær 4800 kr. pr. mnd. for en enslig person og på 7500 kr. pr. mnd. for et par uten barn. Noen av de andre er billigere og enkelte er enda dyrere.

Be-Ti-Fire er for øvrig kjent for å være et av de stedene der sosialetatens saksbehandlere kan «forhandle» om prisen. Hvis det tidvis skulle være liten etterspørsel, er det derfor mulig å komme under den prisen som er oppgitt her.

Oslo kommunes hospitsutgifter 1982:

Aga hospits	4 100	Sjømannshjemmet	3 900
Ad Astra pensjonat	375 500	Skipsfartens internat	286 600
Bergslie hospits	425 500	Sponhugget sjømannshjem	80 300
Braths pensjonat	205 400	Stanard hotell	304 000
Bislet Bed & Breakfast	21 500	Sørå pensjonat	134 500
Cochs pensjonat	55 000	Vestkantpensjonatet	478 000
Fønix	21 300	Victoria hospits	796 500
Gyldenløve	40 400	City hotell	36 300
Hall pensjonat	81 500	Den åpne dør	289 000
Haraldsheimen ungdomsherberge		Næss pensjonat (nedlagt)	10 500
4 800		Panorama sommerhotell	43 000
Helgedahls hospits	240 800	Ellingsen pensjonat	7 000
Hotell Norge	184 700	Caritas	25 300
Lindes pensjonat	1 800	KFUK-hjemmet	6 500
Norrøna hotell	7 300	Hotell Helfyr	4 600
Oslo hospisset	433 300	R.O.M. A/S	1 884 000
Oslo Sanitetsforening		Yrkesskolens hybelhus	42 500
syke hotell	388 000	White house	7 000
Oregon	388 000	SUM	7 318 400

Vi understreker at denne lista inneholder en rekke firma som vi ikke retter noen kritikk mot. Det er en rekke virksomheter i bransjen som drives på ryddig vis. Vi ønsker ikke å ta alle over en kam, men utgir dette heftet for å reise spørsmålet om det finnes en hospitsmafia i Oslo og om den blir beskytta av kommunen.

Vil du vite mer om Oslo?

Oslo 1983 — Harde fakta om Høyres hovedstad

90 siders hefte som gir grundige opplysninger om kommunens økonomiske situasjon og hvilke planer som ble lagt for de ulike sektorene i 1983. Egne kapitler om bl.a.: Eldreomsorg, Sykehus, Barnehager, Skoler og skolenedleggelse, Statens økonomiske politikk og om forsvarskamper som har gitt resultater.

Pris: 30 kroner.

Ukjente sannheter fra Oslo bystyre

Ei hvitbok på drøyt 30 sider som forteller hva som virkelig er blitt bestemt om en rekke saker i Oslo bystyre i åra 1980—83. Egne kapitler om bl.a. DNA, SV, Venstre og Fremskrittspartiet. Grundig omtale av hvilke standpunkter partiene tok da 1983-budsjettet ble vedtatt.

Pris: 10 kroner.

Bruk bestillingsslippen nedenfor eller kjøp heftene fra Tronsmo bokhandel i Kr. Augusts gt. 19, eller Oslo RVs kontor i Bernt Ankersgt. 6b, 4. etasje. Tlf. 20 56 08 eller 41 40 32.

Til Rød Valgallianse i Oslo, Boks 211 Sentrum, Oslo 1

Jeg bestiller:

..... eks. av «Oslo 1983, harde fakta om Høyres hovedstad»
à kr. 30,— + porto.

..... eks. av «Ukjente sannheter fra Oslo bystyre 1980—83»
à kr. 10,— + porto.

Send regning så jeg kan betale over postgiro.

Navn.....

Adresse.....

HOSPITSMAFIA I OSLO?

Flyktningestrømmen på slutten av 70-tallet og raseringa av den sosiale boligpolitikken førte til at hospitsmarkedet i Oslo ble utvida.

Hospitshaiene fikk større spillerom.

De rike ble rikere, på de husløses bekostning, av og til med god hjelp fra offentlige etaters «godtroenhet».

Det er denne virksomheten Rød Valgallianse retter søkelyset på i dette heftet. Materialet er samla inn av ei arbeidsgruppe og heftet er redigert av Erling Folkvord, RVs sosialstyremedlem og kampkandidat ved kommunevalget.

Les heftet og gi oss tips hvis du vet mer om hospitshaienes virksomhet.

Pris: 10 kroner.